

ջարդել երեք ձու, սակայն երեք ձվից մեկը՝ մի կողմի վրա է դնում. «էրկու ծու կոտրեմ, խերիք ի», մտածում է տանտիկինը: Կոտրում է առաջին ձուն, կոտրում է և երկրորդը, բայց երրորդի միայն սպիտակուցն է դատարկում օրվա ճաշի մեջ, իսկ դեղնուցը ետ է տանում հաջորդ օրը եփվելիք ջրուրի համար:

Բ) Զարգարված հարս ու սկեսուր վերադառնում են եկեղեցուց:

—Ախշի, էտա ի՞նչ ունիկ ի մեկ խողերաց ինդուկ,—հարցնում է սկեսուրը, մատնացույց անելով փողոցի հողերի մեջ ընկած ինչ-որ կլոր բան:—Ավատա անծակ ի, թալ քու ջոր, ես վաղ ասողով յավաշ-յավաշ ծակ կը պյանամ:

—Ունիկ չի, խաթուն, պըտըսուր ի,—հայտնում է հարսը:

—Պըարտո՞ւր ի, վերու տու կապեմ իմ յաղմի ճոթ, սանեմ վաղ թալեմ թոներ,—ողևորված կարդադրում է սկեսուրը:

Դ) Գյուղացի սանահները դնացել էր քաղա-

քացի քավորի տուն: Ծաշից առաջ, տանտերը ասաց,—Սանախեր, արե մեյ դոր իկյին կան կյանք:

Այդում նա ըոնեց թթու սալորի ծառի մի ճյուղ:

—Սանախեր, էսա ալուշեն իշտախ պյանալու խամար մեյ խատ ի:

Ասնահերը ամրողջ ճյուղը մաքրապարզեց, ծաշի ժամանակ, միշտ բաց ախորժակի տեր սանահները, էլ ավելի բաց ախորժակով սկսեց հաց ուտել:

—Քյա տղա, ճոշ աղա,—դիմել էր հյուրընկալի մայրը որդուն,—էսա մեր սանախոր ընչի՞ ալուշով չպատվիցիր:

—Պապեց, քյավորմեր խաթուն, պատվեց, պատվելու գյորա էլ կիրա, համա մեյ թարաֆի ասըմներով,—քմծիծաղեց սանահները:

—Տյու մեյ թարաֆեն ես կիրե, ամա մեկրկու թարաֆեն դարար խասուցիր,—փնթփնթաց քավորը:

Բ Ե Յ Թ

Արձակցիներին թե՛ վանեցիները, թե՛ շրջապատի դուղացիները՝ «րեթչի առձակցի» էին որակել, և այդ որակումը ճշմարտացի էր: Բեյթով խոսելու ձիւքը և՛ հներն էին ունեցել, և՛ նորերն ունեին: Արձակցի Ալոյի Մարտիրոսը այնքան շատ էր օգտագործել իր այդ ձիւքը, որ նրա մահից հետո էլ ասում էին.

—Ի՞նչ ի, հո Առձակու Ալոյի Մարտիրոս չեմ, որ բեյթով խոսեմ:

—Բեթչի մեք ասե, Ալոյի Մարտիրոս ասեք, որակում էին որե՛ք բեյթով խոսողի:

Ալոյի Մարտիրոսի նման բեյթ ասելում վարպետացածի համարվ վայելող արձակցի Տավկե Արթենը մեկ անգամ իր հարեանի հետ Շահրադի էր դնացել: Շահրադիում լինում է ինչ-որ հոշակ ված բեյթչի և շահրադցի մի խումբ տաղիքավորներ երկու բեյթչիներին նստեցնում են իրար դիմաց մրցելու, պայման դնելով, որ ոչ մի կողմը իր հանդեպ վիրավորանք չհամարի անգամ հայհոյանք, միայն թե ասվելիքը լինի հանդավորված:

Բավական ժամանակ իրար հետ հանդավոր ընդդիմախոսելուց հետո Տավկե Արթենը իրեն պարաված է ձեացնում. նա սկսում է իր արեխների կասկերը ամրացնելով մրմըջալ.

Ախպեր, շարխըներ կրքեմ, ըստեղից էրթամ,

Քյանի շաղրադըցին չի տարե իմ պերնի խամ:

Ես Առձակու խասա Շաղրադի,

Որ իսոր աղեկըմ դադի:

Ես քյանի բեթ պիրիցի՝ էսա բեթ պիրեց վեր իմ բեթին:

Եվ Արթենը հանդավոր հայհոյանքով ավարտում է խոսքը: Անակնկալի եկած շահրադցու դարմանքը տեսնելով, Արթենը հանդիստ հարցնում է.

Շաղրադցի բեթչի,

Թե ասածս քիչ ի

Տյու էլ՝ քյու դուռնեն փչի:

—Տէ՛ ախպեր, չէ, ես տտըվուկ եմ, իներիք ի,—պատասխանում է շահրադցի ընդդիմախոսը, —իմ կողմանե խերն անիծվի էն մարթուն, վուլ առձակցու խետ բեթի կը պոնվի:

Արթենի ավագ որդին՝ 20-ամյա Դավիթը իր կառակարանությամբ, մանավանդ հանդավոր խոսելու ունակությամբ, ընկերների սիրելին էր: Պետք եղած դեպքում նա հոր հեա ես հանդավոր էր խոսում: 1913 թ. ձմռանը նա որոշում է այցի գնալ Վանին մոտիկ Շուշանց գյուղում գտնվող աղդակաճերին: Նրա գնալուց հետո ծնողները նկատում են, որ դրսի մառանում եղած սերմացու դարու կեսը հագիվ է մնացել: Առաջին դեպքը չէր, որ Դավիթի ձեռքով մառանից որե՛ք մթերք էր անհետանում, և հայրը մի քանի հայհոյանք տալով սահմանափակվում էր:

Մի քանի քր հետո, հեռավոր յուրազնացությունից վերադարձած Դավիթը բարեւում է ողջ ու վորակաւ երկու բառով:

—Պարիկուն քն, աղա՛:

—Աստծո պարին,

ապա ո՛ր ի մասնի կյարին.—բարեր առնում է հայրը:

—Տարա տփի դուրբնդարին,—պատասխա-

նում է Դավիթը Սակայն հայտնի չեղա՞վ. թե ում հեղինակութամբ ավելացա՞վ հոր քերանով արտասանված սպառնալիքը:

—Յան պե փարեբյ խամբրի սուս-փուս,

Յան իմ տնից կուրիսի տյուս:

Եվ Դավթի մոր խրատականը.

—Քյա մարթ, տյու բյու խասած պյարուն՝
Ի աղալ կուտա մեյ չափ կյարո՞ւ...

Ա Ր Կ Ա Կ Ի Չ Վ Ա Ր Կ Ա Խ Ո Ս Ե Ր Ը

Արձուկցիներին մեջ ես, թե հենքի և թե նորերի, կալին ինքնատիպ սնահատներ, որոնց արտորեններ, ավանդավազի նման, պատմում էին մեկը մյուսին: Այդպիսի մի անձնավորություն էր և Դրոյոյի Պիտուն: Նրա արտաքեններ դուրս էին եկել բնգունված սահմաններից, ծիծաղելի պրուցների շարքն անցել ու ասացվածքի վերածվել: Բերենք մի քանի օրինակ:

«Վլադիկ նամբալիս բնչի ուլուր-մուլուր ի»

Հարեաններին ու ծանոթներին երբեք չվիրափուող, չհայհայող Պիտուն իր կնոջը սակաւն, միշտ էլ մի անհեթեթ պտտրվակով ծեծելիս էր եղել: Մի ամառ մի քանի օրով նա բաղար էր պնացել, և կիւր մնացել էր առանց ծեծի:

Քապարից վերադարձին կինը նախօրոք պատրաստած է լինում նրա և՛ ուր լվանալու ջուրը, և՛ մարտը դուլպոները, և՛ ուտելիքը, բնդհուպ ձվածելի պարսպաներն ու թիկն տալու բարձերը: Ուրն ու պոխը լվանալուց, ուտելուց ու բարձերին թիկն տալուց հետո նա կնոջն ասում է.

—Կնիկ, կնիկ, մե խտա էտա փես տաս:

—Մո, մարթ ասարծո, ախրը ի՞նչ ի իւն, ի՞նչն ի պակաս, տաս տիսնամ, բնչի՛ կուպես լիկես,—ուզերուպին հարցնում է կինը:

—Այ կնիկ, շատ եմ բեկարած, մեկ էլ չըլնեմ վեր, մի հակուտակվի, շոտ արտ, տուր,—հրամայելու է անցնում Պիտուն:

—Ախրը ի՞նչ կարահաթիս խամար, ասա, է՛,—նորից է հարցր առաջ տանում կինը, թողնելով մահակ տալու հրամանը անկատար:

—Մո, ես բյու խոր խոկլին,—ասում է Պիտուն հայհոյելով,—հայտ կրխարցուցես էլ թե ի՞նչ ի կարահաթիս: Քյաղրի համբալիս բնչի՛ ուլուր-մուլուր էր, հր՛,—և սկսում է կնոջը ծեծել:

«Դրոյոյի Պիտոյի պես բուր քրվեց բոնեւ»

Որեւէ անհատի կամակորությունը բնորոշելու համար այս դարձվածքն էին կրկնում արձակցիները: Պատճառը հետևյալն էր.

Որդիներին մեկի հարսանիքն է լինում: Հստ պուզակաւ սովորության, մոտիկ հարազատներն ու հարեանները, յուրաքանչյուրը ըստ իր հնարավորութան օգնում են հարսանքատիրոջը, իսկ տան զեկավարը, որ խնամիներին ինչ-որ բանով դժո՞ղ է, խոռովել զնացել-ման է ախոռի հողան: Ոչ զավակների, այդ թվում ամուսնացող որդու ծնկաչար աղերսները, ոչ ներկա եղող հարազատների ու հարեանների խրատ-հորդորները Պիտոյի վրա չեն ազդում: Նա յուր ու խոռված նստած է մնում ախոռի հողայում մինչև այն պահը, երբ հարս ու փեսային եկեղեցուց բտկն են հասցնում: Պիտուն հանկուրծ մտնում է թանաքատուն մի հակալտիսն քար դրկած, և անբանբալով ասալանում է զեպի թոնիրները, որոնց մեջ քլրվալիս են լինում պակահաշի համար պատրաստած կերակուրներով լիքը հակայական, չորսկանթանի պուտուկները:

Ներկաների դարձացած հարցին, թե ի՞նչ է ուղում անել, Պիտուն հեալով պատասխանում է՝

—Պյան չէ, մենակ էսա բյար պիտի թիկնմ իռներ:

Ասելն ու քարը թոնրի մեջ նետելը մեկ է անում: Բարեբախտաբար երկրորդ թոնրան միջի կերակուրները փրկվում են:

«Դրոյոյի Պիտոյի աեեզուց եման բիբուն
մեաբե են»

Այս դարձվածքը արձուկցուց մոտ ծագրական էր ու ուներ իր պատմությունը, որն միայն Դրոյոյի Պիտոյի ուղեղը կարող էր ստեղծագործել:

Ի բնե անհանդիստ, ծերության շրջանում էլ բնադակաս Պիտուն, որի թոնրատներ միշտ էլ բնել են և նրա չորս ամուսնացած որդիները՝ չորս «խալիս ազգիկներին» հեա, և նրանցից ծնված մանր ու մեծ երեխաները, ամեն յուսասաղի հեա ազմրկել է՝ «Մո՛, հարամակերներ, օրը կեսօր ի, խերիք ի մրափեր»: Սակայն մի օր ընտանիքի